

**РЕЗЮМЕТА И АВТОРСКА СПРАВКА
ЗА ПРИНОСНИЯ ХАРАКТЕР НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ**

НА ДОЦ. Д-Р ЯНА ЕЛЕНКОВА АНДРЕЕВА,

**представени за участие в конкурс за професор
по професионално направление 2.1. Филология
(Португалоезични литератури),**

**обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“
и публикуван в ДВ, бр. 83 от 17.10.2017 г.**

Представените за участие в конкурса за професор по португалоезични литератури научни трудове са общо 27 (1 монография и 26 други публикации). Те са издадени в периода 2011 – 2017 г. и не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ (2006 г.) и за заемане на академичната длъжност „доцент“ (2011 г.). Статиите и студиите са публикувани в специализирани издания, като 16 от тях са отпечатани у нас, а 10 са издадени в чужбина (Португалия, Испания, Аржентина, Полша, Чехия, Унгария). Някои от статиите са били първоначално представени като доклади на международни конференции.

Според основните научно-теоретични и тематични полета и приносите в изследванията ми, представените научни публикации спадат към следните групи:

I. Изследвания върху миграционната тематика в португалската и бразилската литература

[1] Литературни прочити на миграцията. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2017, 343 с.¹

Монографията отразява основните ми научни интереси в периода 2011–2017 г., насочени към изследването на начина, по който съвременните португалоезични литератури се обръщат към проблематиката на миграцията. Трудът се явява, доколкото ми е известно, първото по рода си сравнително монографично изследване върху проявленията на миграционната тематика в португалската и бразилската

---

¹ Включените в справката научни трудове са посочени с номера, под който фигурират в списъка на публикациите, представени за участие в конкурса.

литература. Публикацията включва след преработка, разширение и допълнение някои текстове, представени първоначално като доклади на международни конференции и издадени в сборници и научна периодика.

Изследването показва как с активното си ангажиране с отразяването на човешкото измерение на миграционните процеси и изграждането на фикционалната репрезентация на света на мигрантите португалската и бразилската литератури осъществяват една значима художествена рефлексия за миграцията, с която допринасят за утвърждаването на нови ценности, за дефинирането на нови историчности и за нови концептуализации на културното, расовото и етническото. Приносният характер на труда се изразява и в селектирането и анализирането за първи път на голям брой фикционални творби, досега непроучени в засегнатите тук аспекти. Обхванатият в труда корпус съдържа общо 47 наративни произведения на 29 автори, от които 28 творби на 17 португалски писатели и 19 творби на 12 бразилски писатели.

Принос на изследването е и проследяването на разволя на миграционната тематика в португалската и бразилската литератури от края на XIX до началото на XXI в. и очертаването на основното отличие между тях при въвеждането в литературното обращение на темата за миграцията и на образа на мигранта, а именно насочването на португалската литература към художественото репрезентиране предимно на емиграцията, а на бразилската – към имиграцията, предвид характерните за двете пространства динамики и посоки на миграционните процеси. Приносен момент в труда представлява също така представянето пред българския читател на обширния обзор на миграционните процеси в контекста на португалската и бразилската историческа действителност от втората половина на XIX до началото на XXI в.

Основните глави се фокусират върху тематичните структури, които идентифицират присъствието на миграционната проблематика в португалски и бразилски текстове от втората половина на XX и началото на XXI в., непроучени досега в тази посока. Приносен характер има очертаването на богатия тематичен комплекс, разработен от литературата за миграцията, както и открояването на основните му компоненти: детериториализацията и ретериториализацията на мигранта; съзнанието за множествена принадлежност и хибридно изграждане на мигрантската идентичност, включително и на постмодерната номадска идентичност; културните антагонизми и матрици, които са част от културния багаж на мигранта; травматичността на мигрантския опит; психологическото изживяване на диаспората в

поколенията на е/имигрантите и на техните потомци чрез опазването или загубата на паметта за произхода; съхранението или промяната на майчиния език в контакт с други езици.

Друг принос на изследването се състои в изграждането на плуралистичен и интердисциплинарен теоретико-аналитичен ракурс при разглеждането на проявите на миграционната тематика в селектирания литературен корпус. В резултат на това интерпретативният подход към изследваните фикционални текстове се оформя в пресичанията между литературната наука и психологията, антропологията, историята, социологията и постколониалната теория, в частност постколониалните изследвания на диаспорите и идентичностите.

[5] Миграционната тематика в наративите на Мануел да Силва Рамош. *Philologia / Филология*, брой 31, 2017, 25–34.

Статията се фокусира върху миграционната проблематика като първостепенен тематичен акцент в наративите от сборника *O Sol da Meia-Noite, seguido de Contos para a Juventude* на португалския писател Мануел да Силва Рамош. Анализът откроява в текстовете системното усилие за дискурсивно възпроизвеждане на хибридните идентичности, които функционират в едно плуралистично културно пространство и от перспективата на миграцията.

[6] Номадството на екстратериториалния писател в португалския автобиографичен корпус на Жорже Листопад. *Чуждоезиково обучение*, том 44, брой 5, 2017, 537–547.

В статията се изследва изграждането на представата за писателя номад в автобиографичните наративи на португалския писател от чешки произход Жорже Листопад. Проследяват се характерните за екстратериториалното писане черти, а също така и тематичното присъствие на миграционната проблематика, в частност на тази за езиковото номадство, в разкази от сборниците *Biografia de Cristal* (1992), *Deslizamento* (2009) и *Remington* (2013).

[7] A Manaus dos imigrantes na ficção de Milton Hatoum. *Études romanes de Brno*, 37, 2016, 1, 59–67.

Статията анализира пресичането на градската, идентичностната и миграционната тематика в романите *Dois irmãos* и *Relato de um certo Oriente* на бразилския писател Милтон Атум. Търси се отговор на въпроса как локалната

идентичност на персонажите се моделира от съжителството им с португалски, германски, ливански и еврейски имигранти и се достига до извода, че многокултурната градска среда на Манаус трансформира съществено първичната родова идентичност на имигрантите чрез общуването с Другия.

[9] Образът на имигранта в бразилската художествена проза – историческа перспектива и съвременност. Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“ – Факултет по класически и нови филологии, том 108, 2015, 65–141.

Студията проследява цялостно изграждането на образа на имигранта в бразилската литература от XIX и XX в. и показва как той предшества актуалните художествени представи за имиграцията. Анализът изследва в детайли съвременните интерпретации на темата за миграцията и на образа на имигранта в бразилската фикция от края на XX и началото на XXI в., като се фокусира върху най-значимите творби на Нелида Пиньон, Милтон Атум, Салим Мигел и Синтия Москович, досега непроучени от критиката в тази насока. Приносният характер на студията се изразява също така във въвеждането на интердисциплинарната перспектива при разглеждането на проявите на проблематиките на имиграцията и идентичността, на мулти- и интеркултурността в изследваните творби, като в тях се открояват смесените черти на автобиографичното и фикционалното. В преработен вид публикуваният в Годишника на СУ текст е включен по-късно в монографията *Литературни прочити на миграцията*.

[10] A busca de identidade em “Jornada com Rupert”, de Salim Miguel. Studia Iberystyczne, брой 13, 2014, 17–27.

Статията разглежда художествените средства и механизми в процеса на конструиране на идентичността на протагониста в романа на бразилския писател. Анализират се в детайли аспектите на хибридната идентичност на персонажите имигранти и се достига до извода за съществените различия в изживяването на диаспоричното състояние между поколението на първите имигранти и следващите поколения.

[12] Изгнание е емиграция в романите на Илзе Лоза. В: Арнаудова, Св. (съст.) Литературата като свидетел на времето. Сборник в чест на 75-годишнината на проф. дфн Божидара Делииванова. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, 86–102.

Публикацията изследва начина, по който три романа на Илзе Лоза – *O mundo em que vivi* (1949), *Rio sem ponte* (1952) и *Sob céus estranhos* (1962) – изграждат своеобразен цикъл, в който водещата тема е тази за преследването и геноцида на евреите по времето на Третия райх успоредно с търсенето на спасение чрез миграцията. Анализът на образа на мигранта в избрания корпус разкрива мястото на Лоза сред първите португалоезични автори, които създават още в средата на XX в. една завършена и художествено пълноценна представа за мигриращия човек.

[13] A herança identitária da imigração galega na obra de Nélida Piñon. In: Hlibowicka-Weglarz, Barbara, Justyna Wisniewska, Edyta Jablonka (orgs.). Língua Portuguesa. Unidade na Diversidade. Vol.II. Lublin: Editora da Universidade Marie Curie-Sklodowska, 2016, 153–159.

В статията се изследват две ключови произведения от творчеството на бразилската писателка Нелида Пиньон, които проблематизират миграцията и мигрантската идентичност – романът *A república dos sonhos* (1984) и мемоарите *Coração andarilho – memórias* (2009). Съпоставката между начина, по който в тях се изяснява темата за миграцията, доказва как постмодерната жанрова хибридность способства за интензивното разгръщане на мултикултурните внушения, които в творчеството на Пиньон се оформят като своеобразно интелектуално завещание.

[15] Темата за миграцията в романа „Завръщането” на Дулсе Мария Кардозу. Във: Веселинов, Д. (съст.). Филологията - класическа и нова. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2016, 358–368.

Статията разглежда художествената интерпретация на промяната на идентичността на завръщащите се от деколонизирана Африка португалци. Изследва се ролята на образността, с която се отъждествяват Португалия и Ангола, за оформянето на чувството на принадлежност, както и последователните процеси на дисоциация и асоциация с португалското, които характеризират идентичностното развитие на протагониста.

[17] Identidades migrantes em “Gente feliz com lágrimas”, de João de Melo. In: Andreeva, Yana (coord.). Horizontes do saber filológico. 20 anos de Licenciatura em Filologia Portuguesa na Universidade de Sónia Sveti Kliment Ohridski. Sofia: Editora Universitária Sveti Kliment Ohridski, 2014. 283–290.

Публикацията анализира проявленията на миграционната проблематика в романа на португалския писател. Очертават се посоките на промяна на личностните

идентичности на персонажите в резултат на миграцията извън родината и обратната миграция и се достига до извода за мултикултурното измерение на общностната идентичност на португалската диаспора.

[20] Имигранти, погроми и холокости, или за еврейско-бразилската идентичност в разказите на Синтия Москович. В: Мислене, език, реч. Изследвания в чест на проф. дфн Евгения Вучева.София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, 268–274.

Статията се фокусира върху проблематиката на еврейската диаспора в творчеството на Синтия Москович и проявленията ѝ в разказа “O telhado e o violinista” от сборника *Arquitetura do arco-íris* (2004). Анализът доказва как подчертано женският ракурс, от който писателката разглежда въпросите на еврейската диаспорична идентичност, обогатява присъщата за по-ранни автори като Самуел Равет и Моасир Склиар екзистенциалистка и транскултурна перспектива, от която се засягат травматичните аспекти на присъствието на тази общност в съвременното бразилско общество.

[22] Памет за родината и идентичност в романа „Плачещи щастливи хора” на Жуау де Мелу. В: Личева, Амелия, Кристина Йорданова, Милена Кирова, Надежда Стоянова, Петя Осенова (съст.). Езици на паметта в литературния текст. Доклади от годишната конференция на факултет „Славянски филологии“, СУ „Св. Климент Охридски“, 2013. Велико Търново: Фабер, 2014, 369–375.

Текстът изследва начина, по който в романа на португалския писател се разгръща темата за миграцията и в частност върху механизмите за съхранение на паметта за родината, а оттам и на родовата идентичност сред португалските емигранти в Северна Америка.

II. Изследвания върху съвременната автобиографична литература в Португалия и Бразилия

[3] O Diário e o Diarista em Diários de Escritores Portugueses. In: Coutinho, A. P., I. P. Lima, J. Matos Frias, J. Costa Lopes (org.). Vergílio Ferreira. Escrever e pensar ou O Apelo Invencível da Arte. Lisboa: Âncora Editora, 2017, 65–77.

Публикацията изследва литературната рецепция на дневниците на Вержилио Ферейра, за която свидетелстват произведенията на други португалски писатели, като него автори на дневници и други автобиографични творби. Анализът се съсредоточава върху диалога на автобиографичните текстове на Фернандо Намора и дневниците на

Мария Габриела Лянсол и Марсело Дуарте Матиаш с *Conta-corrente*, както и върху начина, по който разглежданите произведения изграждат на интер- и метатекстуално равнище художествените репрезентации на Дневника и на самия Вержилио Ферейра. Текстът е представен като пленарен доклад на Международната конференция „Escrever e Pensar ou O Apelo Invencível da Arte. Centenário do Nascimento de Vergílio Ferreira” по покана на Института за сравнително литературознание „Маргариди Лоза“ на Университета на Порто и впоследствие е публикуван като част от колективна монография.

[14] El yo en el mundo: parámetros sociales del sujeto en la obra autobiográfica de Fernando Namora. In: Kanev, Venko, Francisco José Rabassó, José Vicente Lozano (eds.). Individuo e Sociedad. Colección Literatura y Civilización en América Latina y otras áreas culturales. Vol. 3. Sofia – Rouen: Le Monde Diplomatique – Bulgarie, Équipe de Recherche Interdisciplinaire sur les Aires Culturelles, Université de Rouen, Normandie, 2016, 187–198.

Статията се обръща към проблематиката на мястото на индивида в обществото, като проучва в сравнителен план начина, по който автобиографичният субект се самоопределя спрямо своя социален контекст в няколко ключови за автобиографичното пространство в творчеството на автора произведения.

[16] Един португалец в Индия – „Дневник от Индия (1993-1997)” на Марселу Дуарте Матиаш. В: Братоева, Милена, Галина Русева-Соколова, Гергана Русева, Боряна Камова (съст.). От Индия, към Индия – перцепции и перспективи. Сборник с доклади от научната конференция с международно участие, посветена на 30-годишнината от основаването на специалност Индология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2015, 155–161.

Статията представя противоречивия облик на индийската култура и действителност, видяна през очите на португалския дипломат и писател през 90-те години на ХХ в. Анализът показва как дневникът на Матиаш представя многоликия образ на Индия в калейдоскопично съчетаващи се контрастни фрагменти. Достига се до извода, че Индия се налага като спояваща първостепенна тема в разглежданото произведение.

[19] O Diário de Natália Correia e a emancipação pela literatura. In: Câmara, Patrícia Infante (org.). Atas das III Jornadas de Língua Portuguesa e Culturas Lusófonas da Europa Central e de Leste, Budapeste: Universidade Eötvös Loránd de Budapeste, 2014, 278–283.

Публикацията разглежда дневниковото писане на португалската писателка и в частност рефлексията за литературата и нейния социално-исторически контекст. Изводите сочат, че като водеща линия в дневника се откроява разбирането за литературата като върховен и мистичен дар, който предоставя на твореца възможността за преосмисляне на фактуалната действителност и за духовно освобождение.

[25] A reflexão metaliterária na obra autobiográfica de Fernando Namora. In: Petrov, P., P. Q. de Sousa, R. L.-I. Samartim, E. T. Feijó (eds.) Avanços em Literatura e Cultura Portuguesas – Século XX. Vol. 2, Santiago de Compostela – Faro: Associação Internacional de Lusitanistas - Através Ed., 2012, 131–150.

Изследването проследява в сравнителен план как металитературната рефлексия се разгръща в автобиографичното творчество на писателя. Анализират се свързаните с литературата теми и мотиви, които най-често присъстват в разсъжденията на автобиографичния субект и се извеждат заключения за разбиранята на Намора за професионалната роля и мисия на писателя, за интимното измерение на творчеството, за рецепцията на творбите и други.

[26] Испания в дневниците на един португалски дипломат. In: Vucheva, E., A. Mitkova, T. Panteva, L. Tabakova, L. Piieva, K. Tasev (eds.). El español: territorio de encuentros. 50 anos de licenciatura en Filología Espanola en la Universidad de Sofia San Clemente de Ojrid. Sofia: E.U. San Clemente de Ojrid, 2012, 647–654.

Статията изследва начина, по който се изгражда образът на Испания в дневниковите книги на Марсело Дуарте Матиаш. Налагат се изводите, че образът на съседната страна се конструира от перспективата на постоянното проблематизиране на историческите, политическите, икономическите и културните реалности на Иберийския полуостров, като се поставят под въпрос етичните основания на случващото се около индивида и преди всичко се утвърждава собствената му личностна и национална идентичност.

[27] A reflexão sobre o património cultural português nos “Cadernos de um escritor”, de Fernando Namora. In: Rebelo, Helena (coord.). Lusofonia: Tempo de Reciprocidades. Actas do IX Congresso da Associação Internacional de Lusitanistas (Funchal, Madeira, 4 a 9 de Agosto de 2008). Vol. I. Porto: Ed. Afrontamento, 2011, 495–500.

Текстът разглежда въпроса за португалското културно наследство като същностно свързан с разработваната в автобиографичните творби на Намора

идентичностна проблематика. Открояват се разбиранията на автора за литературното, архитектурното и урбанистичното наследство на Португалия, залегнали в анализирания автобиографична поредица.

III. Изследвания върху съвременна и класическа португалска литература

[2] “Por detrás da magnólia”, de Vasco Graça Moura. In: Petrov, P. (org.). O Romance Português Pós-25 de Abril. O Grande Prémio de Romance e Novela da Associação Portuguesa de Escritores (2003-2014). Lisboa: Centro de Literaturas e Culturas Lusófonas e Europeias, Faculdade de Letras da Universidade de Lisboa, 2017, 15–21.

Публикацията е осъществена в рамките на международен научен проект на Центъра за европейски и португалоезични литератури и култури към Филологическия факултет на Лисабонския университет (Centro de Literaturas e Culturas Lusófonas e Europeias – CLEPUL) за изготвяне на колективна монография, посветена на актуалната критическа рецепция на творбите, удостоени с Голямата награда за роман и новела на Португалската асоциация на писателите в периода 2003–2014 г. В главата, представяща историческия роман на Граса Моура, се проследява начинът, по който фикционализираната фамилна история на автора възпроизвежда португалската социално-политическа и културна действителност, като същевременно изгражда задълбочена историко-антропологична рефлексия за съхраняването или загубата на родовата идентичност.

[4] O Labirinto do Desespero e da Esperança nos Contos de Maria Judite de Carvalho. In: Petrov, P. (org.e red.). O Grande Prémio do Conto Camilo Castelo Branco (1991-2009). Lisboa: Roma Editora, 2012, 93–96.

Публикацията е в резултат на международен научен проект на Центъра за лингвистични и литературоведски изследвания на Университета на Алгарве за изработване на колективна монография, отразяваща най-новата критическа рецепция на творбите, удостоени с Голямата награда за разказ на името на Камило Кашело Бранко на Португалската асоциация на писателите в периода 1991–2009 г. В главата, посветена на сборника с разкази на Мария Жудит де Карвальо, се представя актуален критически обзор на авторското творчество и се анализират белезите на женското писане в разработената от авторката интимна проблематика.

[18] La risa en “Don Giovanni, ou O Dissoluto Absolvido” de José Saramago. In: Venko Kanev, Francisco Javier Rabassó, José Vicente Lozano (eds.). La risa: sus

formas y sus funciones. Córdoba: Narvaja Editor – Universidad Nacional de Córdoba, 2014, 251–257.

Статията се фокусира върху аспектите на комичното и драматичното в изследваната драматургична пиеса, както и посоките на трансформация на митологизирания образ на Дон Жуан. Достига се до извода за трагичния потенциал на смеха, чиито употреби в текста сочат към подмяната на традиционната идентичност на протагониста, под знака на морално осъдимата похотливост, с нова идентичност, белязана от самостоятелния и достоен етически избор.

[21] Медии и власт в драматургията на Жузе Сарамагу, или за истините и неистините отвъд думите. В: Más allá de las palabras. Homenaje a Rafael Alvarado en su 70 aniversario/ Отвъд думите. Юбилеен сборник по случай 70-годишнината на Рафаел Алварато. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, 98–107.

В текста се разглежда проблематиката на не/истинността на медийния дискурс, не/свободата на словото, манипулирането с думи, която *A Noite* (1979 г.) – дебютната пиеса, с която бъдещият нобелист полага началото на своя едновременно политически и екзистенциален театър – разгръща като основна тематична линия. В анализа се посочват очевидните леви идеологеми и се открояват онези теми, които надскачат нивото на политическото и се вписват в широката онтологична рефлексия за свободата и за изначалното човешко право на истина.

[23] Жузе Сарамагу и интернационализирането на португалската литература. В: Григорова, Маргрета (ред.). Нобеловата награда за литература – мост между културите. Сборник от международната конференция, посветена на 100-годишнината от рождението на полския нобелист Чеслав Милош и 110-годишнината от връчването на първата Нобелова награда. Велико Търново: „Ивис“, 2013, 255–262.

Изследването представя някои наблюдения за критическата и преводната рецепция на творчеството на автора след удостояването му с Нобеловата награда за литература през 1998 г. Проследява се отразяването на наградата в авторските автобиографични текстове с метакритичен характер и се набелязват посоките на интернационализиране на португалската литература след Нобела. Представя се преводната и критическата рецепция на творчеството на нобелиста в България към момента.

[24] Реформаторските идеи на Луиш Антониу Верней в контекста на Португалското просвещение. – В: Рускова, Елизиария (ред.). XVIII век и Европа.

Сборник, посветен на проф. д-р Вера Ганчева. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, 365–373.

Статията разглежда реформаторските идеи на португалския мислител по отношение на граматиката, реториката и поетиката, които са застъпени в енциклопедичния му труд *Истински метод на обучение*. Открояват се посоките на ревизиране на традициите с цел преориентиране на мисловните нагласи в португалското общество към осъвременяване и образование.

IV. Публикации, отразяващи научни събития в областта на лузитанистиката

[8] Културите на лузофонските страни. Чуждоезиково обучение, том XLII, кн. 4, 2015, 418–420.

Рецензията представя сборника *Диалози с португалоезичието*, който включва научните доклади, изнесени на Втората регионална конференция по лузитанистика за Централна и Източна Европа, проведена в СУ „Св. Климент Охридски” от 26 до 28 март 2010 г.

[11] Международна научна конференция „Филологически хоризонти на познанието“. Хроника. Чуждоезиково обучение, том XL, кн. 3, 2013, 385–387.

Хрониката отразява провеждането и научноизследователските акценти в Международната научна конференция „Филологически хоризонти на познанието“, посветена на 20-годишнината от основаването на специалност „Португалска филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“, състояла се на 16 и 17 ноември 2012 г.